

BUCOVINA ÎN DEZBATEREA LUMII CONTEMPORANE

1. Bucovina în istoriografia ucraineană

Arkadii Jukovski, *Istoriia Bukovini Ceastina perșa do 1774 r.*, Cernovți, 1991
(*Istoria Bucovinei, partea I, până la 1774*), Cernăuți, 1991, 120 p.

În tratatele de istoria relațiilor internaționale europene privind epoca modernă termenul de **Bucovina** definește partea de nord-vest a Moldovei, care a fost ocupată în 1774 și anexată de Imperiul Habsburgic în 1775, în urma unor aranjamente diplomatice austro-otomane, cu consimțământul tacit al Franței și Rusiei. Din 1775 până la 1918, acest teritoriu creat artificial de cancelariile diplomatice s-a aflat sub stăpânirea Curții imperiale din Viena. După 143 de ani de stăpânire austriacă, la 28 noiembrie 1918, această parte a Moldovei istorice s-a unit cu România în urma hotărârii Congresului General al Bucovinei alcătuit din reprezentanții românilor și ai altor etnii din Bucovina, eveniment istoric consemnat în tratatul de pace de la Saint Germain din 10 septembrie 1919 (art. 59); prin aceasta, actul istoric din 28 noiembrie 1918 a primit o confirmare internațională.

După aproape 21 de ani, ca urmare a prevederilor pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, partea de nord a Bucovinei, împreună cu Basarabia (Moldova de răsărit) și ținutul Herței au fost ocupate în mod samavolnic de fosta Uniune Sovietică. După o scurtă perioadă de restaurare a suveranității României (1941-1944), aceste teritorii românești au fost din nou ocupate de Uniunea Sovietică cu sprijinul aliaților acesteia din al doilea război mondial. Ulterior, partea de nord a Bucovinei, ca și unele părți de nord și de sud din Basarabia, au fost atribuite, în mod arbitrar, de către autoritățile sovietice R.S.S. Ucraina, azi Republica Ucraina.

În ultimii ani, **Bucovina**, ca entitate statală, s-a bucurat în mod deosebit de atenția specialiștilor români și străini dacă ținem seama că între anii 1991 și 1993 au fost publicate cinci lucrări monografice și anume: I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991; A. Jukovski, *Istoriia Bukovini Ceastina perșa do 1774*, Cernivți, 1991; St. Neagoe, *Bătălia pentru Bucovina*, București, 1992; N. Ciachir, *Din istoria Bucovinei 1775-1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992; M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei, vol. I(1774-1862)*, Editura Academiei Române, București, 1993.

Pentru că monografiile consacrate Bucovinei, elaborate de istoricii români, au fost prezentate până acum prin recenzii în periodicele de istorie, în cele ce urmează ne vom concentra atenția asupra aceleia semnată de istoricul ucrainean A. Jukovski.

Lucrarea este alcătuită din patru capitole, după cum urmează: I. *Numele Bucovina* (pp. 7-9); II. *Istoria timpurie a Bucovinei* (pp. 10-20); III. *Epoca cnezatelor* (pp. 20-53); IV. *Perioada moldovenească* (pp. 54-97).

Capitolul I, precedat de o *Introducere* intitulată *Redobândirea memoriei istorice*, semnată de V. Starik și de un *Cuvânt înainte* semnat de autor cuprinde o seamă de argumente insuficient documentate, menite să dovedească mai întâi originea ucraineană a numelui acestui teritoriu. În perorația sa, A. Jukovski nu ține seama că numele de bucovină apare în tot cursul evului mediu ca element morfologic de geografie fizică. Consemnat în documente prima dată în 1392, într-un act de cancelarie al domnului Moldovei Roman I, bucovina este un nume comun care definește în limba slavă o pădure de fagi.

Multe bucovine existau în Evul Mediu în ținuturile moldovene Cernăuți, Suceava, Roman, Iași, Cârligătura, Neamț, dar și în numeroase județe din Țara Românească.

Afirmația autorului că Bucovina ar fi fost o unitate administrativ-politică distinctă cu mult înainte de 1775 nu este decât o speculație ieftină și o interpretare arbitrară de documente târzii. De altfel, întotdeauna, numele de bucovină este însoțit de cel de pădure, de exemplu în 1412, sub forma sylyam minorem bucovina, sylyae maiores et minores, bucovina dictae sau pădurea bucovina, pădurea bucovita, pădurile bucovinii, iar în cazul în care nu există al doilea termen, cel de pădure, el are sensul general de bucovină.

Capitolul al II-lea al lucrării intitulat *Istoria timpurie a Bucovinei* (pp. 10-20) a fost împărțit de autor în două perioade: *Perioada preslavă* ("doslovianskii period"), încadrată în secolele IX î.Hr. și IV d.Hr. și *Perioada slavă* ("slovianskii period") încadrată între secolele IV-X d.Hr. În contextul perioadei preslave se fac multe afirmații neștiințifice de genul: tribul nomad get al cimerienilor din Scitia era strămoșul ucrainenilor (?); Geția, ca țară a geților, cuprindea pământurile de la sud și vest de Nistru (?); agatârșii erau protoslavi (?); în fine, regele dacilor se numea Dorichet (?). Urmează apoi o cronologie defectuoasă pentru o serie de evenimente precum: campania lui Zopyrion contra Olbiei, campania lui Lysimachos contra geților, data când Macedonia a fost ocupată de romani, campania lui Lucullus Varro contra tracilor și grecilor etc. Se mai afirmă, eronat, că bastarnii erau de origine celtică (p. 12-15); că dacii ar fi apărut ca popor nou (novii narod) îndată după 73 d.Hr. în vecinătatea geților, la nord de Dunăre; că ei ar fi venit din Tracia de prin munții Rodopi după zdrobirea statului bessilor (p. 12); că după anul 44 d.Hr. geții ar fi populat părțile de răsărit ale Daco-Geției ("Bucovina", "Moldova", "Basarabia" și o parte din Galiția), iar dacii părțile muntoase ale Banatului, Transilvaniei și Valahiei de vest (p. 13). Se mai apreciază, în mod gratuit, că după anul 106 d.Hr.

dacii au plecat în masă din țara lor, majoritatea lor emigrând spre nord, dar în locul lor împăratul Traian ar fi adus coloniști romani care au populat satele și orașele (p. 14). În anul 271 d.Hr., împăratul Aurelian ar fi abandonat Dacia Felix trecându-și armatele și întreaga populație (*use rimske naselennia*) în Moesia, la sud de Dunăre, (p. 14), ceea ce ar fi fost cu neputință în acea vreme. Autorul neagă valoarea istorică a valurilor romane din Dacia romană inclusiv cele din Basarabia, din regiunea de dincolo de Nistru și din zona Suceava. El nu știe sau nu vrea să știe de cercetările istoricului român Mircea Ignat care a dovedit existența unui asemenea val pe teritoriul județului Suceava într-un studiu publicat în "Anuarul Muzeului Național al Bucovinei"; de asemenea, autorul nu vrea să știe nici de cercetările arheologice din secolul trecut din Bucovina publicate în "Anuarul Muzeului Țării" (*Jahrbuch des Bukowiner Landeskunde*) în anii 1893-1900 care atestă descoperirea de monede romane la Siret (1880), la Suceava (1886), la Roșia lângă Cernăuți (1895), la Țețina (1895), la Dorosăuți și Boriscoveni (1899), unele provenite din timpul lui Traian, altele din timpul lui Vespasian. În paginile aceluiași periodic din secolul trecut s-au publicat știri despre descoperirea în Bucovina de țigle de factură romană la Siret (1885) și a unei amfore romane la Suceava (1892), depusă atunci la Muzeul Țării din Cernăuți, ca și toate vestigiile arheologice mai înainte menționate. De altfel, relativ recent, s-au descoperit lângă Orhei țigle de proveniență romană. O altă afirmație gratuită este și aceea potrivit căreia numele localităților Târgul Frumos și "Târgul Roman" ar proveni de la vechea populație din nordul Bucovinei numită *targhiți* sau *tagrii* (p. 15). În privința originii numelui Basarabiei, autorul consideră că acestea derivă de la numele a două populații: *bessii* și *arpaii* sau *arapii* (p. 15).

În subcapitolul intitulat *Marea migrație a popoarelor* se întâlnesc noi afirmații fanteziste: creștinismul a fost răspândit în "Bucovina" de către goți (p. 16), popoarele migratoare (goții, hunii, avarii, ungurii, pecenegii, cumanii) ar fi nimicit resturile dacilor (p. 17), pământul "Bucovinei" ar fi fost colonizat cu o nouă populație: slavii (p. 17). Tot așa în subcapitolul *Epoca slavă* se întâlnesc afirmații necontrolate de genul: în "Bucovina" populația autohtonă nu poate fi decât slavă (p. 17); în secolul VII; tribul ucrainean al tiverților popula atunci "Bucovina", "Moldova", "Basarabia" și răsăritul Valahiei; aceștia se învecinau cu strămoșii românilor și ai bulgarilor (p. 19). Textul este însoțit de o hartă care prezintă pământurile ucrainene în secolul X (*Ukrainski zemli v X stoleť*) în care Marea Neagră este numită *Ruske More*.

Capitolul III intitulat *Epoca cnezatelor* ("kniaja doba", pp. 20-53) este structurat pe mai multe perioade (statul kievean, statul Halici, Volânia, "Bucovina" în componența statului ucrainean și autohtonismul elementului ucrainean în Bucovina) și conține iarăși noi și noi afirmații aberante. Nu vom insista asupra părerilor istoricului ucrainean privind constituirea în evul mediu a primului stat al slavilor răsăriteni - Rusia cu capitala la Kiev- deoarece istoricii ruși au rezolvat de mult această problemă prin lucrări fundamentale, printre care cele elaborate de

B.D. Grekov și Z.V. Udalțova. Cât privește întinderea acestui stat - considerat de autor ca fiind ucrainean - până la Dunărea de jos, potrivit izvoarelor narative rusești, credem că este mai mult o figură de stil întrucât, în realitate, ținând seama de extrem de slabă densitate demografică, era imposibil de controlat un teritoriu atât de întins.

În subcapitolul *Perioada statului kievean* (pp. 20-25) se abuzează de folosirea repetată a termenului de ucrainean privind legislația, organizarea cultului creștin, organizarea politică - despre care autorul apreciază că "toată era ucraineană" (?) (p. 24). Bizar ni se pare faptul că autorul omite amintirea țării bolohovenilor întinsă în acea vreme la est de Carpați. Cât privește pe berladnici, autorul îi consideră tot ucraineni, fără să prezinte și celelalte opinii formulate în literatura istorică (p. 26). Referindu-se la perioada statului Halici-Volânia (pp. 25-33), A. Jukovski exagerează afirmând că orașele medievale din Moldova ca: Suceava, Baia, Țețina, Hotin, Chilia, Cetatea Albă, Bârlad, Siret, Iași, Roman, Neamț aparțineau acestui stat care era condus de cnezi ucraineni (de exemplu cneazul Danilo). Despre acest cneaz se mai afirmă că în secolul XIII ar fi distrus în cadrul unei acțiuni de represalii șase orașe bolohovene care se supuseseră tătarilor, dar fără să arate cine erau de fapt acești bolohoveni (pp. 29-30). În subcapitolul *Țara Șepenițului* (pp. 30-31) este schițată existența acestei formațiuni prestatale românești, în prima jumătate a secolului al XIV-lea, care a trebuit să lupte pentru supraviețuire contra statului polon și cnezatului Halici-Volânia până a reușit să intre în componența Moldovei după ce aceasta din urmă și-a dobândit independența față de Ungaria. Autorul consideră Țara Șepenițului tot un stat ucrainean din care făcea parte și nordul Bucovinei. Spre exemplificare, se anexează o hartă a Țării Șepenițului din secolele XIII-XIV care se suprapune exact pe hotarele părții de nord a Bucovinei, frontieră stabilită în realitate **prin silnicie** în iunie 1940 de guvernul sovietic din acea vreme.

Al treilea subcapitol intitulat *Bucovina în componența statului ucrainean* (pp. 33-35) conține din nou afirmații lipsite de logică istorică, în sensul că Dunărea ar fi fost în Evul Mediu timpuriu granița de sud a Ucrainei (p. 34). În subcapitolul *Autohtonismul elementului ucrainean în Bucovina* (pp. 35-53) se tratează problema priorității etnice în Bucovina, admitându-se că cei dintâi locuitori pe aceste locuri au fost ucrainenii. Și pentru a da mai multă autoritate afirmației sale, A. Jukovski abordează problema formării poporului român de pe pozițiile neștiințifice susținute în lucrările lui Sulzer, Roesler, Hunfalvy, Kaindl care de multă vreme au fost respinse de înaltele foruri științifice europene și românești. La refrenul că românii au migrat din Peninsula Balcanică la nord de Dunăre în secolul al XII-lea se adaugă teoria potrivit căreia ucrainenii s-au așezat pe teritoriile dintre Carpați și Nistru mult mai înainte, încă din secolul al VII-lea. Despre jupan Dimitrie menționat în inscripția descoperită la Mircea Vodă în Dobrogea, se afirmă că era un colonist slav dependent de statul kievean ucrainean (p. 39). În schimb, A. Jukovski păstrează tăcerea asupra procesului de asimilare a slavilor de către populația

autohtonă romanizată din spațiul carpato-dunăreano-pontic, așa cum acesta apare în operele istorice ale lui Dimitrie Onciul, B.P. Hașdeu, Nicolae Iorga, A.D. Xenopol. Istoricul ucrainean păstrează tăcerea și asupra concluziilor istoricilor ruși privind apariția pe scena istoriei a poporului ucrainean. Potrivit acestor istorici, numele de ucrainean a fost inițial un nume comun (*u-craina*=loc de margine) și abia târziu, în secolul al XIV-lea, a devenit un nume propriu care definea pe locuitorii ruși de la marginea cnezatului Moscovei, având în grijă apărarea frontierei de sud contra raidurilor însoțite de jaf executate periodic de tătarii crâmleni. Strămoșii ucrainenilor sunt cazacii zaporojeni care, târziu, în secolele XVI-XVII, s-au constituit într-o etnie proprie derivată din cea rusă. Unii istorici îi consideră a fi malo-ruși care întrețineau strânse relații cu velico rușii.

Revenind la tezele istoricului ucrainean A. Jukovski cu privire la raporturile dintre români și ucrainenii, în acest subcapitol el mai afirmă că românii din Bucovina sunt un element invadator, de cuceritori, veniți din Maramureș în prima jumătate a secolului al XIV-lea (circa 1347 p. 47), poziție care contravine adevărului istoric. În realitate, românii maramureșeni care au descălecat în frunte cu Dragoș au sporit numărul românilor deja existenți la est de Carpați și sub conducerea lui au creat o unitate politico-administrativă cu numele de Moldova, în relații de vasalitate față de Regatul Ungariei; unele documente menționează formațiunea politico-militară condusă de Dragoș și urmașii săi sub forma unei căpitanii având inițial reședința la Câmpulung (D. Onciul, N. Iorga) și mai târziu la Baia.

În subcapitolul *Argumentele lingvistico-toponimice* (pp. 48-53) se susține că limba ucraineană ar fi influențat profund limba română, că românii ar fi venit abia în secolul X în regiunile de la sud de Carpați și în Transilvania, iar în secolul al XIII-lea la est de Carpați, găsind aici toponime de rezonanță ucraineană. Asemenea concluzii, cu totul neștiințifice, n-au nici o bază documentară (p. 53).

Capitolul IV intitulat *Perioada moldovenească* (pp. 54-97) este alcătuit din mai multe subcapitole în care sunt tratate probleme ca: "venirea" românilor la răsărit de Carpați, începutul statului moldovenesc, apogeul voievodatului moldovean, "Bucovina" sub vasalitatea turcească. Cu acest prilej A. Jukovski face mult caz de faptul că Moldova medievală a existat numai o foarte mică perioadă de timp ca stat independent, deoarece s-a aflat, pe rând, sub suzeranitatea altor state vecine mai mari și mai puternice: Ungaria, Polonia, Imperiul otoman. Cine cunoaște bine istoria evului mediu european trebuie să recunoască existența unor relații feudale și a unei ierarhii la nivel internațional de la care n-au făcut excepție unele state europene mai mici aflate în vecinătatea altora mai mari. Scopul era supraviețuirea statală. Este, între altele, cazul Moraviei, Cehiei și Poloniei față de Imperiul german, sau, pentru un timp, cel al Serbiei și al Bulgariei. Ba chiar și Imperiul bizantin a fost nevoit să plătească, pe rând, tribut Imperiului persan, Califatului arab și Imperiului otoman pentru a restaura un climat de pace la frontierele sale cu aceste state. În subcapitolul privitor la venirea românilor la răsărit de Carpați (p. 54) se reia teza privind migrarea românilor din sudul Dunării la

nordul fluviului apoi, de acolo, în Transilvania și, în fine, din Transilvania în Moldova, teză cu totul neștiințifică, combătută chiar de unii istorici occidentali. În subcapitolul *Începuturile statului moldovenesc* (pp. 55-57), informațiile aduse în discuție sunt extrem de palide, insuficiente și uneori eronate, mai ales cu privire la rolul lui Iurg Koriatovici. Nu se amintește nimic despre organizarea căpităniei lui Dragoș, despre realizările sale și ale urmașilor săi, despre rolul lui Bogdan, voievod de Maramureș, care a scos Moldova din dependența față de Ungaria, neutralizând astfel presiunile repetate ale regatului angevin. Cu acest prilej însă, autorul reia teza influenței limbii ucrainene asupra limbii de cancelarie în Moldova, care, în realitate, nici n-a existat, folosirea limbii paleoslave fiind la modă în acea vreme și la statele de la sud de Dunăre, după cum limba latină s-a impus în cancelariile statelor europene occidentale fără să mai amintim că limba franceză a fost limba de cancelarie în regatul englez în secolele XI-XIV, aceasta fiind înlocuită abia după războiul de o sută de ani cu limba engleză. Tot în cadrul acestui subcapitol este tratată și problema suzeranității Imperiului otoman asupra Moldovei (Bucovinei la autor) între anii 1514 și 1774. În context sunt evidențiate conflictele militare și politica moldo-otomană din secolele XV și XVI, apoi contribuția lui Despot Eraclidul la crearea învățământului superior de tip european la Cotnari, între 1563-1564, nu la Suceava cum greșit apare în lucrare (p. 66). De asemenea, sunt subliniate urmările nefaste ale mutării capitalei Moldovei de la Suceava la Iași în timpul lui Alexandru vodă Lăpușeanu, care, în concepția lui A. Jukovski, ar fi grăbit înlocuirea limbii ucrainene din cancelaria domnească cu cea română. De data aceasta afirmațiile istoricului ucrainean sunt mult exagerate deoarece acest proces istoric s-a desfășurat treptat de-a lungul întregului ev mediu, folosirea limbii paleoslave în cancelaria domnească și în biserica din Moldova și Țara Românească devenind tot mai nefirească pe măsură ce societatea românească înainta pe calea progresului și civilizației, ca și alte popoare europene. Acest proces istoric s-a încheiat în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

O altă problemă abordată de autor în același subcapitol este influența căzăcimii asupra desfășurării evenimentelor din Moldova (pp. 66-75). După părerea noastră, aici s-ar fi putut implica mai mult autorul în abordarea problemei apariției ucrainenilor pe scena istoriei. Dar A. Jukovski nu intră în miezul problemei ci privește numai un aspect secundar al acesteia și anume implicarea cazacilor zaporojeni în viața politică a Rusiei apusene de fapt a acelei țări a nimănuiei apărată de cazaci contra tătarilor crâmleni. La acea dată, la sfârșitul secolului al XVI-lea, cazacii se constituiau într-o forță militară de excepție care putea fi folosită nu numai contra tătarilor dar și contra otomanilor. Atunci îi aflăm alături și de oastea lui Mihai Viteazul în lupta antiotomană în cadrul Ligii creștine. În secolul următor, dându-și seama de forța lor militară și conduși de un hatman capabil, ei au reușit să smulgă drepturi religioase și politice din partea suzeranilor lor polonezi, chiar să pună bazele unui stat propriu sub protecția Rusiei pe malul stâng al Niprului. Această nouă situație a destabilizat raportul de forțe în zonă fapt care a însemnat

un factor negativ pentru politica de independență promovată de unii domni ai Moldovei și Țării Românești. De exemplu, Vasile Lupu, domn al Moldovei (1634-1653), o personalitate politică și diplomatică de talie europeană care, deși era vasal Porții otomane a urmărit desprinderea Moldovei din sistemul politic otoman și crearea unui stat federal alcătuit din cele trei țări românești, fiind însă împiedicat de coaliția munteano-transilvană, dar mai ales de cazacii zaporojeni conduși de Bogdan Hmelnițki care în 1650 i-au pustiit țara în alianță cu tătarii crâmleni. După părerea noastră, autorul ar fi putut dezvolta mai mult acest capitol și cartea sa ar fi avut mult mai mult de câștigat decât să introducă în acest subcapitol o seamă de date nesemnificative. Aceeași părere ne exprimăm și pentru conținutul subcapitolului intitulat *Disputa pentru Moldova dintre Turcia, Rusia și Austria* (pp. 75-77). Aici se impun câteva precizări: Rusia n-a semnat tratatul de la Karlovitz (1699), ci pe cel de la Istanbul, în 1700-1702; suedezii nu s-au stabilit niciodată în Bucovina ci, lângă Tighina, la Varnița (între 1709 și 1712); în 1711 Rusia nu a declarat război Imperiului otoman ci invers (p. 76); expediția lui Mihai vodă Racoviță, domnul Moldovei (din 1717) în Transilvania, pe valea Moldovei, pe la Vama, n-a fost întreprinsă în scop de jaf, ci ca o acțiune militară în cadrul războiului austro-turc încheiat cu pacea de la Passarovitz (1718). Apoi credem că implicarea tot timpul a Moldovei de nord (Bucovina, **după** 1775) în evenimentele din secolul al XVIII-lea se face de către autor în mod artificial. De exemplu, în 1739 Rusia ar fi urmărit să ocupe nu "Bucovina", ci întreaga Moldovă; în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774 trupele ruse au ocupat "Bucovina", întreaga Moldovă, și o parte a Țării Românești (p. 77).

Subcapitolul al 2-lea din capitolul IV, care abordează problema organizării statale a Moldovei și a "Bucovinei", se referă la domnie, sfatul boierilor, organizarea administrativă, judecătorească, viața socială. Autorul face confuzii între diferite categorii sociale (p. 79). Pentru precizarea sferei termenilor de "veșini și răzeși", el ar fi putut folosi dicționarul *Instituții feudale din țările române* elaborat de un grup de specialiști români de înaltă calificare.

Subcapitolul 3 al capitolului al IV-lea, intitulat *Viața culturală și învățământul în Bucovina în perioada moldovenească* (pp. 81-83) cuprinde, de asemenea, multe exagerări ale autorului în sensul că elementul ucrainean a fost preponderent în literatură și tipărituri cu conținut teologic. Pentru a-și susține afirmațiile A. Jukovski invocă marea personalitate a lui Petru Movilă despre care se știe că era român de origine, fiu al lui Simion vodă Movilă, domn atât în Moldova, cât și în Țara Românească, la începutul secolului XVII. Acesta și-a petrecut tinerețea în Moldova, iar mai târziu, îmbrățișând cariera ecleziastică, a urmărit să-i ajute pe frații săi români din Moldova și din Țara Românească cu instalații de tipărit cărți în limba română, însoțite de tipografi, să înființeze la Iași o adevărată Academie destinată învățământului superior după modelul celei de la Kiev al cărei ctitor tot el era. În acea vreme cultura românească a cuprins tot teritoriul Moldovei și nu a exclus nordul Bucovinei, cum afirmă în mod tendențios A. Jukovski. În subcapitolul 4 al

capitolul al IV-lea intitulat *Moldova și Ucraina (Bucovina în componența statului moldovenesc și problema ucraineană)* (pp. 83-97) sunt reluate unele probleme abordate în paginile anterioare ale cărții, de data aceasta autorul aducând în sprijinul afirmațiilor sale păreri ale unor istorici români și ucraineni. În vreme ce părerile istoricilor români de talia lui I. Nistor, T. Bălan, N. Iorga, E. de Hurmuzachi sunt încriminate, cele ale unor istorici ucraineni ca: I. Martinovici, M. Korduba, O. Pavlik etc. sunt apreciate exagerat. Teze ca: - la venirea lor din Transilvania românii au aflat în "Bucovina" o populație ucraineană sedentară; Moldova medievală a ocupat treptat "Bucovina" până la sfârșitul secolului al XV-lea; elementul ucrainean a avut un rol hotărâtor în formarea statului Moldova; pe măsură ce românii se înmulțeau ei eliminau pe ucraineni din viața publică - sunt tendențioase, lipsite de un suport documentar istoric, contravenind adevărului istoric cu privire la procesul istoric de la răsărit de Carpați, desfășurat din antichitate până la 1774, an la care se oprește autorul cu expunerea sa. Ultimul subcapitol al lucrării intitulat *Locul perioadei moldovenești în istoria generală a Ucrainei* (pp. 95-98) nu aduce nimic nou față de cele relatate în paginile anterioare. Dimpotrivă, autorul complică lucrurile și mai mult, afirmând că până în secolul al XIII-lea a apărut statul ucrainean sub numele de statul Halici-Volânia, care a decăzut și s-a divizat în alte două state mai mici, unul fiind statul lituano-ucrainean și celălalt moldoveano-ucrainean. Toate aceste afirmații contravin concluziilor la care au ajuns nu numai istoricii ruși, dar și cei din alte state europene.

Desigur că lectura acestei lucrări s-a făcut la început cu oarecare curiozitate în speranța că autorul îmbogățește lectura de specialitate în domeniu. Ulterior, pe măsura lecturii, această speranță s-a transformat într-o deziluzie. Totuși, pentru a verifica afirmațiile aberante ale lui A. Jukovski au fost consultate lucrări de specialitate devenite lucrări de referință prin conținutul lor, ca de exemplu cele aparținând istoricilor I.V. Cerepnin, A.P. Levandovski, I.I. Orlik, Z.V. Udalțova, B.A. Râbakov, V.T. Pașuto, pe ultimul având privilegiul să-l cunoaștem personal, cu ani în urmă și să discutăm unele aspecte ale istoriei relațiilor româno-ruse din evul mediu. De asemenea, am consultat operele istoricilor E.A. Kosminski și S.D. Skazkin. La capătul lecturilor efectuate și comparate cu afirmațiile lui A. Jukovski, ne-am convins și mai mult de numeroasele inadvertențe existente în cartea pe care o recenzăm. Istoricii ruși susțin că vechiul stat al slavilor răsăriteni, cu capitala la Kiev, s-a numit Rusia, că toți marii cnezi ai acestui stat au fost ruși, după cum rusească a fost structura statului ca și cultura, (nu în zadar cea mai veche culegere de legi s-a numit *Ruskaia Pravda*), că încă din secolele VI-VII la hotarele răsăritene ale fostei Dacii romane au apărut triburile de slavi care au numit populația autohtonă romanizată cu termenul de *volohi*, că poporul român din spațiul carpato-dunăreano-pontic în care este cuprinsă toată Bucovina s-a format prin asimilarea altor etnii, inclusiv cea slavă, că populația romanizată din Dacia romană a adoptat limba latină vulgară în viața cotidiană, că primele cnezate și voievodate românești s-au format pe teritoriul Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei, că în

Moldova creștinismul a fost adoptat de către băștinași odată cu populația din Rusia kieveană în secolul al X-lea, că în evul mediu, până la mijlocul secolului al XVII-lea, paleoslava a fost limba oficială în cancelarie și în biserică atât în Moldova, cât și în Țara Românească, în timp ce poporul de rând vorbea românește, că între Rusia kieveană și Moldova au fost stabilite legături strânse care au contribuit la dezvoltarea societății din ambele state, că după destrămarea Rusiei kievene s-a generalizat fărâmițarea feudală și teritorială, unul din aceste state fiind cnezatul Halici aflat în secolul al XIV-lea în imediata vecinătate a Moldovei - stat medieval românesc care, inițial, a fost vasal regatului Ungariei, iar mai târziu Poloniei, că pe parcurs Moldova a fost pusă în situația de a fi vasală în același timp și Imperiului otoman și Poloniei și că aceste două mari state își disputau la un moment dat suzeranitatea asupra Moldovei, luptându-se între ele, că procesul de formare al popoarelor bielorus și ucrainean s-a desfășurat de-a lungul mai multor secole în evul mediu, că topicul "Ucraina" s-a folosit din secolele XII-XIII pentru o parte din regiunile sud vestice ale Rusiei de pe cursul mijlociu al Niprului, că în secolul al XIV-lea prin Rusia mică (*Malo Rossia*) se înțelegea statul Haliciului, că abia în secolele XIV-XV s-au conturat particularitățile morfologice și lexicale ale limbilor ucraineană și bielorusă. De altfel, în evul mediu, când Polonia unită cu Lituania a ocupat întinse teritorii din Rusia apuseană, despre *Ucraina ca unitate administrativă* se știa că era o regiune tampon între creștini și păgânii tătari crâmleni. În această zonă tampon țărani ruși liberi au primit pământuri cu obligația îndeplinirii serviciului militar, bucurându-se de autonomia administrativă și militară, conducătorii lor fiind numiți hatmani, iar locuitorii acestor regiuni cazaci, adică luptători. Abia în secolul al XVII-lea, după marea răscoală contra panilor poloni, cazacii victorioși s-au pus sub protecția marelui cneaz al Moscovei și și-au creat un stat al lor.

Desigur că lucrarea de față pe care o recenzăm ar fi fost mai folositoare pentru oamenii de știință dacă ea ar fi exprimat adevărul istoric, despre Bucovina. Dar nu a fost așa. Autorul a încurcat într-atât lucrurile încât ea s-a transformat dintr-o lucrare științifică, cum s-ar fi vrut, într-un pamflet cu substrat politic, la îndemâna celor care doresc și urmăresc să stăpânească cu "argumente istorice" de proastă calitate un teritoriu de curând dobândit de la fosta Uniune Sovietică, stat care la rândul lui l-a acaparat în 1940, în baza acordului germano-sovietic, denunțat după cel de-al doilea război mondial de forurile politice internaționale. Dacă această carte nu exprimă adevărul, ea este nefolositoare, deoarece, așa cum spunea acum în urmă cu 2000 de ani Polibi: **"dacă din istorie se lasă la o parte adevărul, ceea ce rămâne din ea este doar o povestire nefolositoare"**. Asta este și părerea noastră despre cartea de față.

Constantin Șerban
Mihai Lazăr